

Zham, O. M. 2018. Istoriya doslidzhennya ta muzeefikatsiyi vodyanykh mlyniv Muzeiu narodnoyi arkhitektury ta pobutu Serednoyi Naddnipryanshchyny [History of Research and Museification of Water Mills at the Museum of Folk Architecture and Life of the Middle Dnipro Region]. *Ukrayina na shlyakhu do nezalezhnosti*. Zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. 7 hrudnya 2017 roku. Korsun-Shevchenkivsky: FOP Maydachenko I. V. S. 212–217. [In Ukrainian].

Zham, O. M. 2021. Do pytannya muzeefikatsiyi kuzni iz s. Horbani Pereyaslav-Khmelnyskoho r-nu Kyivskoyi obl. v Muzeiu narodnoyi arkhitektury ta pobutu Serednoyi Naddnipryanshchyny [On the Issue of Museification of the Forge from the Village of Horbany, Pereyaslav-Khmelnyskyi District, Kyiv Oblast, at the Museum of Folk Architecture and Life of the Middle Dnipro Region]. *Pereyaslavika: Naukovi zapysky Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereyaslav»*: zbirnyk nauk. st. Vyp. 20 (22). S. 66–74. [In Ukrainian].

УДК 327:930(477)

DOI:

Ю. П. Мателешко

ORCID: 0000-0001-5327-8354

*Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Yu. Mateleshko

The state higher educational institution «Uzhhorod National University»

**«М'ЯКА СИЛА» УКРАЇНИ:
НАПРЯМИ, ОСОБЛИВОСТІ
ТА ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ (2008–2022)**

*Soft power of Ukraine: Directions, Features and Problems
of Research (2008–2022)*

На базі теоретичних положень концепції американського вченого Дж. Ная зроблено історіографічний аналіз напрямів, особливостей і проблем досліджень «м'якої сили» України 2008–2022 рр. Всі публікації цієї теми умовно розділені на три великі групи: 1) дослідження, присвячені українській «soft power» у державах; 2) праці, де аналізується іміджевий аспект «м'якої сили» України; 3) статті, де порушуються такі загальні питання, як складові, проблеми та можливості української «м'якої сили». Праці першої групи спираються на досить ґрунтовно розроблену методологію, чого не можна сказати про два інших аспекти. Проблеми досліджень так чи інакше пов'язані з невизначеністю предмету дослідження, його нечіткими рамками.

Ключові слова: Україна, «м'яка сила», історіографія, дослідження, зовнішня політика, міжнародні відносини.

The article explores the directions, features, and challenges in the research on Ukraine's soft power from 2008 to 2022, primarily conducted by Ukrainian scholars. The study adopts a combination of the concept presented by American scholar J. Nye and a historical approach. Publications on this topic are categorized into three groups: 1) studies on Ukraine's soft power in various states; 2) analyses focusing on the image aspect of Ukrainian soft power; 3) articles addressing general issues such as the possibilities, components, and challenges of Ukraine's soft power. The countries where Ukraine's soft power is most extensively studied include Romania, Poland, Moldova, Russia, Georgia, Kazakhstan, and Belarus. The research in this field relies on a well-developed methodology, which is not consistently applied to other aspects, with the exception of economic image power. Neglecting methodological and theoretical foundations has led to certain shortcomings in the studies on Ukrainian soft power, including: 1) substituting the study subject by equating soft power with interstate collaboration; 2) using the term «soft power» in the title without subsequent utilization in the study; 3) lacking a unified approach to soft power instruments; 4) equating soft power with cultural diplomacy; 5) arbitrarily using the term «soft power strategy of Ukraine», not officially documented; 6) identifying soft power with economic sanctions, which are a part of hard power. These issues stem from the ambiguity of the study subject and its unclear framework. The absence of normative support for Ukraine's soft power policy, a state strategy, and the prolonged lack of specialized institutions for effective implementation complicate the research landscape. Future research areas may include studying Ukraine's soft power in additional states beyond those mentioned and further clarifying the role of the Ukrainian diaspora as a crucial element of Ukraine's soft power abroad. Additionally, conducting a historiographical analysis of the discourse on the relationship between «soft power», «public diplomacy», «cultural diplomacy», and «state image» would be equally valuable.

Keywords: Ukraine, soft power, historiography, research, foreign policy, international relations.

Вступ. Сьогодні концепція «м'якої сили» («soft power»), яку запропонував американський учений Джозеф Най, набула досить широкої популярності. До неї звертаються як науковці різних галузей, так і політичні та громадські діячі тих чи інших країн. Дж. Най визначив «м'яку силу» як здатність держави досягти бажаного не шляхом примусу, а за допомогою переконання, заснованого на привабливості культури, цінностей і зовнішньої політики (Нye, J. 2004, p. 11). Незважаючи на велику кількість різноманітних досліджень з цієї тематики, дотепер формуються її теоретичні основи та вивчаються конкретні випадки впровадження концепції в політичній практиці. На окрему увагу заслуговує напрям, що стосується адаптації концепції «м'якої сили» до реалій тих чи інших національних держав, зокрема Украї-

ни. Актуальність вивчення цієї теми полягає в тій значній ролі, яку сьогодні відіграють потенціал та інструменти «soft power» країни для зростання її іміджу та впливу на ті чи інші явища та процеси у міжнародному середовищі. Всебічний аналіз робіт, присвяченій темі «м'якої сили» України, дасть змогу з'ясувати ступінь її вивчення, а також окреслити перспективи досліджень.

Історіографічна база з даної тематики сьогодні обмежується статтею Н. Нікулішин, частину якої присвячено проблемам і перспективам дослідження «м'якої сили» та публічної дипломатії України у вітчизняній науці (Нікулішин, Н. 2014, с. 35–36). Авторка дійшла висновку, що зміст «м'якої сили», шляхи її реалізації в сучасній Україні займають вагоме, але не пріоритетне, місце серед досліджень вітчизняних науковців. Актуальною, на думку Н. Нікулішин, є потреба в дослідженні перспективних джерел української «м'якої сили» та порівняльному аналізі ефективності використання її різних ресурсів (Нікулішин, Н. 2014, с. 36). Зважаючи на те, що становлення й дослідження «м'якої сили» України тривають, наукові напрацювання згаданої авторки потребують суттєвого доповнення та переосмислення.

Наукова новизна статті полягає в широкому історіографічному аналізі досліджень «м'якої сили» України, з'ясуванні їх напрямів, особливостей і проблем.

Джерельну основу роботи становлять наукові статті вітчизняних та зарубіжних науковців, а також аналітичні доповіді, розділи монографій і медіа-публікації 2008–2022 рр. Критерієм для відбору джерел є згадки про «м'яку силу» України в назвах або текстах робіт.

Методологія дослідження, яке, по суті, є міждисциплінарним, базується на широкому розумінні історіографії як сукупності наукових праць, присвячених певній проблемі. В статті поєднано теоретичні положення концепції американського вченого Дж. Ная та історичні принципи хронологічної визначеності й послідовності. В роботі також використано типологічний і порівняльний методи, за допомогою яких виділено тематичні групи досліджень, а також їхні спільні та особливі ознаки. Загальнонаукові методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції доповнюють методологічну основу дослідження.

Мета статті полягає в характеристиці напрямів, особливостей і проблем досліджень «м'якої сили» України 2008–2022 рр. Публічна дипломатія як інструмент «soft power» та її різновидів (культурної, освітньої, наукової та ін. дипломатій) у публікації зачіпається тільки побіжно, оскільки потребує окремого дослідження. Тож автор також не торкається історіографічних проблем застосування інструментарію «м'якої сили» з боку українських громадських організацій на зразок «Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин», «Української асоціації викладачів і дослідників європейської інтеграції» тощо.

Виклад основного матеріалу. Перші публікації, присвячені «м'якій силі» Україні, починають з'являтися з кінця 2000-х рр. Всіх їх, залежно від тема-

тики, умовно можна розділити на три групи: 1) дослідження, присвячені українській «soft power» в державах; 2) праці, де аналізується іміджевий аспект «м'якої сили» України; 3) публікації, де порушуються такі загальні питання, як складові, проблеми та можливості української «м'якої сили».

Серед досліджень, присвячених «м'якій силі» України в державах, слід відзначити публікацію Інституту світової політики — аналітичного центру, який реалізував комплексний проект вивчення регіональної потуги України (Гетьманчук, А. та ін. 2011, с. 4). За допомогою спеціально розробленої методології, яку особисто схвалив Дж. Най, науковці Інституту оцінили потенціал «м'якої сили» України у шести державах: Польщі, Румунії, Молдові, Грузії, Білорусі та Росії. Дослідження «м'якої сили» України, яке провела експертна команда, складалося з трьох основних компонентів: 1) вивчення української «м'якої сили» за понад 30 кількісними та якісними індикаторами, які охоплювали політичний і економічний рівні, а також рівень публічної дипломатії (йдеться не про засоби впливу, а про ті аспекти відносин з Україною, які позитивно сприймаються в досліджуваній країні) (Гетьманчук, А. та ін. 2011, с. 4); 2) медіа-моніторинг — аналіз повідомлень у засобах масової інформації (відібрано по п'ять — вісім видань з кожної країни), що висвітлювали події внутрішньої або зовнішньої політики України протягом 2010–2011 рр.; 3) експертне опитування майже сотні провідних аналітиків, журналістів і державних діячів шести країн регіону, на основі якого Інститут визначив ТОП-5 асоціацій з Україною для кожної з держав, а також індекс української «м'якої сили» за десятибальною шкалою (Гетьманчук, А. та ін. 2011, с. 4–5). Результатом стала аналітична оцінка потенціалу «м'якої сили» України в шести державах, а також рекомендації щодо її зміцнення (відносно всіх країн та кожної держави окремо) (Гетьманчук, А. та ін. 2011, с. 104–111). Базовою рекомендацією авторів є посилення конкурентоздатності економічної та політичної моделі розвитку України як демократичної й економічно розвинутої країни, що має стати привабливим прикладом для наслідування в сусідніх державах (Гетьманчук, А. та ін. 2011, с. 104–105). З останньою тезою можна посперечатися, оскільки, виходячи зі згаданої логіки дослідження, демократична Україна навряд чи буде приваблива серед певних частин населення Росії та Білорусі.

Майже через 10 років були представлені результати схожого дослідження, яке провели аналітики Центру «Нова Європа» (Медведева, Г. 2020). Вивчення «м'якої сили» України в п'яти пострадянських країнах (Грузії, Молдові, Казахстані, Білорусі та Росії) базується на використанні таких методів: 1) кількісний метод (підрахунок середнього індексу «м'якої сили» шляхом анкетування серед 55 експертів із застосуванням 13 індикаторів, розроблених на основі чотирьох джерел (складових категорій) формування «м'якої сили»: політичні цінності, зовнішня політика, популярність української продукції, популяр-

ність української культури); 2) глибинні інтерв'ю з 38 експертами відповідно до індикаторів «м'якої сили» (експерти порівняли «м'яку силу» України до і після президентських виборів 2019 р.); 3) дискурсивний аналіз медіа-контенту — вивчення кількості й контексту повідомлень у медіа, що висвітлювали українські події (моніторинг 5–8 медіаресурсів із кожної держави) (Медведева, Г. 2020, с. 6). В результаті дослідження було зроблено висновок, що президентство В. Зеленського загалом посилило привабливість України у згаданих країнах через залучення тих чи інших елементів «м'якої сили» президента: несистемність (Грузія), антикорупційна риторика (Молдова), молодість (Казахстан) та ін. (Медведева, Г. 2020, с. 88). Результати дослідження свідчать, що в сприйнятті громадян Грузії, Молдови, Казахстану, Білорусі та Росії Україна має серйозні здобутки в контексті «м'якої сили»: відкритість політичної системи, активне громадянське суспільство, вільні медіа, лібералізовані умови для бізнесу, туристичну привабливість тощо. Водночас цей потенціал Україна використовує для посилення впливу в регіоні не повною мірою (Медведева, Г. 2020, с. 90). Головна рекомендація аналітичної записки тотожна тій, що була сформульована за результатами дослідження 2011 р.: демократична та реформована Україна стане «м'якою силою» для громадян регіону. Як зазначила Г. Медведева, ««м'яка сила» України — це не про піар косметичних оновлень, але про інформування про докорінну перебудову країни» (Медведева, Г. 2020, с. 91). Також було сформульовано рекомендації з безпеки (діалог з країнами регіону щодо протидії російській агресії через створення різних платформ), зовнішньої комунікації (сформування своєрідного клубу друзів України в інших державах, до якого входили б лідери громадської думки), бізнесу (ІТ-сектор, туризм, медичні послуги) й креативної індустрії (кіно, музика, кулінарія тощо) (Медведева, Г. 2020, с. 91–93).

Головні складові «м'якої сили» України в Республіці Польща проаналізувала Я. Турчин. Це, зокрема, політична та економічна привабливість країни, впливовість української громади, популярність української культури й роль ЗМІ у створенні українського бренду (Турчин, Я. 2012, с. 120–124). Дослідниця зробила висновок про потребу посилити демократичні реформи в Україні як головний інструмент реалізації її «м'якої сили». Подальше просування української «soft power» у Польщі, її досягнення в економіці та культурі, на думку Я. Турчин, можуть бути знівельовані невдалими політичними реформами в Україні (Турчин, Я. 2012, с. 124).

В. Горбатенко називає українсько-польську співпрацю, зокрема транскордонну, своєрідним полігоном для формування політики «м'якої сили» України. Перспективними напрямками втілення цієї політики науковець вважає спільні науково-освітні проекти, обмін студентами, розширення міжконфесійних стосунків, залучення української діаспори Польщі до громадсько-політичного життя тощо (Горбатенко, В. 2014, с. 30).

Проблема формування міжнародного іміджу України турбувала вітчизняних дипломатів і дослідників з 1991 р. і особливо актуалізувалася під час та після Помаранчевої революції 2004 р. Однак перші публікації, де це питання висвітлюється в контексті «м'якої сили» України, з'явилися з кінця 2000-х рр. Їхні автори зазвичай зосереджуються на використанні тих чи інших ресурсів та інструментів іміджевої стратегії, оцінці вагомих подій крізь призму «м'якої сили», проблемах та перспективах формування позитивного бренду України.

Український дослідник О. Чугаєв увів поняття «м'якої економічної сили» як сили економічного іміджу та бренду країни, яка ґрунтується на суб'єктивному сприйнятті власними та іноземними громадянами економічної системи країни, справедливості її економічного устрою тощо (Чугаєв, О. 2017, с. 64, 70). Провівши вебметричний аналіз економічних факторів «м'якої сили» (економічного іміджу), науковець зробив висновок, що Україна має середній рівень компонентів «soft power» за інфляцією, фінансовою сферою й економічним зростанням і дуже низьку «м'яку силу» за критеріями державного бюджету, зарплат та економічної співпраці (Чугаєв, О. 2017, с. 253). Окрім того, О. Чугаєв виділив позитивні й негативні економічні фактори іміджу України. До перших він відніс науку та освіту, аграрні можливості, природні ресурси, культуру й спортивну індустрію, транспортний потенціал, а до других — економічну нестабільність, низький рівень розвитку, соціальну незахищеність, забюрократизованість, корупцію та ін. (Чугаєв, О. 2017, с. 253).

Серед подій, які суттєво вплинули на міжнародний імідж України, дослідники часто називають Євро-2012. На думку О. Семченка, чемпіонат став успіхом у просуванні позитивного (на відміну від тих подій, котрі показують Україну як «державу-мученицю») бренду України як потужної європейської держави, що здатна проводити такі глобальні заходи (Семченко, О. 2012а, с. 270–271). Загалом позитивний спортивний імідж держави, як вважає науковець, є чинником, привабливим для іноземних туристів, інвесторів та організаторів великих спортивних змагань (Семченко, О. 2012б). Р. Потапенко відзначив важливу роль у формуванні позитивного іміджу України досягнень українських спортсменів (С. Бубки, А. Шевченка, братів Кличків), а також успіхів представників країни на міжнародному конкурсі «Євробачення» (Потапенко, Р. 2021, с. 226). Важливим інституційним досягненням автор називає створення 2014 р. Міністерства інформаційної політики, яке сприяло популяризації України у світі (Потапенко, Р. 2021, с. 227). К. Савон звернула увагу на роль у просуванні іміджу України міжнародних неурядових організацій і фондів, таких як Всесвітній конгрес українців, Фонд «Відкрий Україну» та Світова федерація українських жіночих організацій (Савон, К. 2020, с. 114). Знаковими подіями сучасної України, завдяки яким сформувався позитивний імідж країни за кордоном, зокрема в європейських державах, на думку Д. Коротко-

ва, стали «Помаранчева революція» 2004 р. та «Революція гідності» 2014 р. (Коротков, Д. 2018, с. 135). Однак, як вважає І. Слісаренко, вже наприкінці 2005 р., переважно через маргінальний стан інформаційної складової зовнішньої політики, «помаранчевий бренд» України як демократичної держави зазнав якщо не краху, то величезних моральних збитків (Слісаренко, І. 2008).

Деякі зарубіжні науковці відзначають зростання міжнародного іміджу України та її «м'якої сили» після 24 лютого 2022 р. На думку автора концепції «soft power» Дж. Ная, завдяки неофіційному вбранню та постійному спілкуванню з західними ЗМІ та парламентами В. Зеленському вдалося представити Україну як привабливу та героїчну країну. Результатом цього стала не лише симпатія Заходу, а й суттєве збільшення поставок необхідної Україні військової техніки (Нус, J. 2022). Д. Еллууд звернув увагу на зростання позицій України у міжнародному рейтингу «м'якої сили» Brand Finance після вторгнення Росії: знайомство зросло аж на 44%, вплив — на 24%, а репутація — на 12%. Увага світових ЗМІ до війни також позитивно вплинула на сприйняття України в більшості інших елементів глобального індексу м'якої сили, навіть тих, які не пов'язані з військовими зусиллями. Д. Еллууд щодо цього вжив термін «культурна революція», яка, переважно через світове поширення української музики, давала позитивні результати з надзвичайною швидкістю. «Це гра “м'якої сили” в її найбільш буквальній формі, де, як сказав Джозеф С. Най з самого початку, культура нації має вирішальне значення для її привабливості» (Ellwood, D. 2022). Водночас учений наголошує, що сьогодні моральний авторитет зовнішньої політики української влади повністю залежить від її діяльності на полі бою та поза ним (Ellwood, D. 2022).

Підвищення міжнародного іміджу України більшість дослідників пов'язує з демократизацією та побудовою громадянського суспільства, що відповідають європейським стандартам (Бікір, К. 2019, с. 39; Гавриленко, І. 2013, с. 529; Потапенко, Р. 2021, с. 224). На думку О. Семченка, Україні варто сконцентруватися на власних соціальних і економічних проблемах, пропагуючи свої реальні успіхи в тих сферах, де є ресурси позитивного сприйняття західною суспільною думкою. Окрім того, як вважає дослідник, в країні має проводитися цілеспрямована державна політика з підтримки позитивних і нейтралізації негативних стереотипів, формування іміджу в міжнародному просторі, ефективного брендування й репутаційного менеджменту (Семченко, О. 2012а, с. 271).

На окрему увагу заслуговують роботи, де аналізуються складові та напрями української «м'якої сили», а також проблеми й перспективи її застосування. На думку аналітиків Інституту світової політики, головну роль у реалізації потенціалів «м'якої сили» України відіграє політична складова. Зокрема для західного світу, через медіа яких країну сприймають на міжнародній арені, українська держава насамперед цікава тим, чи спроможна вона відігра-

вати провідну регіональну роль у демократизації (Гетьманчук, А. & Пилявець, О. & Солодкий, С. 2012, с. 4). Провівши інтерв'ю з європейськими полісімейкерами, Інститут проаналізував, як на привабливості України в Євросоюзі можуть позначитися ті чи інші сценарії парламентських виборів 2012 р., які мали ключове значення для «м'якої сили» країни в ЄС (Гетьманчук, А. & Пилявець, О. & Солодкий, С. 2012, с. 8). На думку авторів дослідження, репутація та зовнішньополітичне майбутнє країни поставлено в залежність від того, чи зможе українська влада довести свою демократичність як найпривабливіший для західного світу компонент «м'якої сили» (Гетьманчук, А. & Пилявець, О. & Солодкий, С. 2012, с. 9).

Аналізуючи формування політики «м'якої сили» в Україні, В. Горбатенко виділив головні напрями її практичного застосування: 1) участь у врегулюванні різних кризових ситуацій та конфліктів (як локальних, так і міжнародних); 2) гуманітарна допомога бідним країнам; 3) участь у глобальних заходах, таких як «Євро-2012» (Горбатенко, В. 2014, с. 29).

Б. Майкл, К. Хартвелл та Б. Нуреев вважають, що зі здобуттям 1991 р. незалежності зростала «м'яка сила» України на міжнародній арені. Вона справно балансувала між Росією та Європейським Союзом, а географічне положення, кількість населення та велика емігрантська громада дали змогу підняти її міжнародний рівень. Досягнення на кшталт мирного відділення від СРСР разом із успішним результатом переговорів щодо відмови від ядерного статусу ще більше посилили позиції України у світі. Серед іншого це допомогло Україні (разом із Польщею) першою з колишніх радянських республік прийняти чемпіонат Європи з футболу. Однак жодному з керівників держави не вдалося трансформувати цю позитивну зовнішню репутацію у відчутні внутрішні успіхи. Україну охопила політична нестабільність, проявом якої стали дві революції. Через корупцію, брак структурних реформ і залежність від важкої промисловості, що дісталась у спадок від Союзу, економіка країни впала в стагнацію. Причому причиною внутрішніх негараздів країни згадані автори вважають ті самі чинники, які збільшували її «м'яку силу», зокрема згадане балансування між ЄС та Росією, яке «розламує» Україну на частини (Майкл, Б. & Хартвелл, К. & Нуреев, Б. 2013).

Після досить поверхового аналізу Н. Марецька зробила висновок про те, що Україна не може використовувати «м'яку силу» через низку причин: 1) відсутність у країні спільної національної ідеї, яка б сприяла консолідації мешканців усіх регіонів; 2) брак універсальних привабливих цінностей; 3) брак стратегії реалізації «м'якої сили» та брендингу країни; 4) низький рівень економіки та якості життя; 5) брак власних громадських організацій, які б сприяли формуванню позитивного іміджу країни (недержавні організації, які діють в Україні, фінансуються здебільшого коштом західних структура і відповідно націлені на формування привабливого образу для

Заходу). У зв'язку з цим авторка цієї явно політично заангажованої публікації зауважує, що Україна є не суб'єктом, а об'єктом «м'якої сили», на який спрямована ця «технологія» західних країн (Марецкая, Н. 2016, с. 115–116).

Однією з проблем формування «м'якої сили» України Дж. Най називає відмінність політичних цінностей у її сусідів, те, як вони сприймають ті чи інші ідеї. Наприклад, демократичний розвиток країни може бути привабливим у Польщі (й загалом на Заході), стурбувати Кремль і роздратувати Білорусь. «Якщо у ваших сусідів різне бачення політики, — зазначає автор концепції “soft power”, — досить важко підібрати шлях, який зацікавить усіх і буде для всіх однаково привабливим»¹.

Як вважає І. Сас, основою «м'якої сили» України є соціальний капітал, людський інтелектуальний потенціал країни, необхідною передумовою розвитку якого має стати модернізація культурно-освітньої сфери шляхом реалізації довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку і технологічного устрою національної економіки. На думку науковця, потрібно розширити саморегулювання та самоорганізацію освіти й культури, застосувати принципи гласності та прозорості, налагодити систему державної та громадської підтримки інновацій, сприяти господарській діяльності в культурі, державно-приватному партнерстві під час реалізації освітніх і мистецьких проектів тощо (Sas, I. 2022, p. 404).

М. Процюк зауважує, що перед політичним керівництвом, громадянським суспільством та науковою громадою України стоїть завдання урізноманітнювати шляхи, методи й засоби якомога повнішого використання всього арсеналу інструментарію «м'якої сили», зокрема публічної та культурної дипломатії. Їх успіх, як вважає науковиця, залежатиме від синергії державного та приватного сектору, влади й громадськості, урядових і неурядових організацій. (Процюк, М. 2016, с. 26).

П. Гай-Нижник та Л. Чупрій відзначають, що, оскільки «м'який» потенціал України набагато більший від її «твердих» можливостей, країні потрібно розвивати насамперед її «м'яку силу». Збільшення останньої вчені пов'язують з розвитком демократичних цінностей та популяризацією національної культури (Гай-Нижник, П. & Чупрій, Л. 2013, с. 267). Складовою «м'якої сили» України може стати українознавство, яке поширюватиметься в середовищі української діаспори, а також в Україні серед іноземних студентів. Українознавство, на думку П. Гай-Нижника, має набути ширшого (глибшого) стратегічного значення державної ваги, зокрема як українська «м'яка сила» не лише наукова чи освітня, але й соборницька, дипломатична та політична (Гай-Нижник, П. 2014, с. 235).

Дещо альтернативної думки щодо перспектив української «soft power» дотримується Д. Коротков. Він вважає, що основа «м'якої сили» України —

¹ Джозеф Най: Якщо у сусідів України різне бачення політики, досить важко підібрати шлях, який зацікавить всіх. 2011. URL: <https://111.innk/F1fmE>

громадянське суспільство, яке проявило себе під час «Помаранчевої революції» 2004 р. та «Революції гідності» 2014 р. Проте, на думку науковця, після подій 2014 р. сучасній Україні необхідно обмежити (інформаційно й фінансово) використання «м'якої сили» та надавати пріоритет «жорсткій силі» через формування військової могутності, яка «завжди служила основним показником сили і престижу держави» (Коротков, Д. 2018, с. 135).

Можна виокремити низку проблем і недоліків, характерних для досліджень «м'якої сили» України: 1) підміна предмету дослідження або його нечіткі рамки, що проявляється, зокрема, в ототоженні «м'якої сили» зі співпрацею (Турчин, Я. 2012, с. 124–125; Горбатенко, В. 2014, с. 30; Nikulishyn, N. 2015, р. 61–64); 2) застосування в назві роботи терміну «м'яка сила» без подальшого його використання в дослідженні (Мусієнко, І. 2013); 3) брак єдиного підходу щодо інструментарію «soft power»: в одному дослідженні її інструментом називають революції 2004 та 2014 рр. (Коротков, Д. 2018, с. 135), в другому — «м'яка сила» сама є інструментом формування позитивного іміджу країни (Бікір, К. 2019, с. 39; Семченко, О. 2014), а в третьому — потенціал спортивного іміджу і є «м'якою силою» України (Семченко, О. 2012b); 4) порівнювання «м'якої сили» до культурної дипломатії (Філатова, О. 2021, с. 54), в той час як остання, на думку теоретиків «soft power», є тільки засобом для першої; 5) довільне оперування терміном «стратегія “м'якої сили” України», який не зафіксований у жодному нормативному документі держави або якоїсь її інституції (Турчин, Я. 2012, с. 120; Коротков, Д. 2018, с. 135); 6) ототоження «м'якої сили» з економічними санкціями проти країни-агресора (Горбатенко, В. 2014, с. 30), які є проявом або «жорсткої», або «розумної» сили.

Висновки. Отже, можна виділити такі напрями досліджень «м'якої сили» України протягом 2008–2022 рр.: українська «soft power» у державах, іміджевий аспект та загальні питання (складові, напрями, проблеми та перспективи). Сьогодні українська «м'яка сила» найбільш вивчена в семи країнах: Польщі, Румунії, Молдові, Грузії, Росії, Білорусі й Казахстані. Причому дослідження першого напрямку спираються на досить детально розроблену методологію, чого не можна сказати про два інших аспекти (за винятком сили економічного іміджу). Саме нехтування методологічними основами й призвело до згаданих недоліків у дослідженнях української «м'якої сили», що так чи інакше пов'язані з невизначеністю предмету вивчення, його нечіткими рамками. Окрім того, ускладнює дослідження майже повна відсутність нормативно-правового забезпечення політики «м'якої сили» України, її державної стратегії, а також тривалий брак спеціальних інституцій для її ефективного просування. Перспективними напрями досліджень є вивчення «м'якої сили» України, окрім згаданих семи держав, в інших країнах, а також з'ясування ролі української діаспори як важливого суб'єкта «soft power» України за кордоном. Не менш важливим є історіографічний

аналіз дискусії щодо співвідношення понять «м'яка сила», «публічна дипломатія», «культурна дипломатія» та «імідж держави».

Бікір, К. 2019. «М'яка сила» як дієвий інструмент формування іміджевої політики України. *Регіональні студії*, № 19. С. 35–40. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.19.6>

Гавриленко, І. 2013. «М'яка сила» в зовнішній політиці України. *Політологічний вісник*. Вип. 69. С. 522–530.

Гай-Нижник, П. 2014. Українознавство як чинник концепту «м'яка сила» і системи національної безпеки. *Українознавчий альманах*. Вип. 16. С. 234–241.

Гай-Нижник, П. & Чупрій Л. 2013. Культура як основа «м'якої сили» України в контексті підвищення її зовнішньополітичного авторитету. *Гілея*. Вип. 79. № 12. С. 266–269.

Гетьманчук, А. та ін. 2011. «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики. Київ: Інститут світової політики.

Гетьманчук, А. & Пилявець, О. & Солодкий, С. 2012. *Три сценарії розвитку України–ЄС після виборів: вплив виборчих перегонів на «м'яку силу» України*. Київ: Інститут світової політики.

Горбатенко, В. 2014. «М'яка сила» як основа сучасної геополітичної стратегії. *Studia politologica Ucraino-Polona*. Вип. 4. С. 27–31.

Коротков, Д. 2018. Концепція «м'якої сили» в контексті зовнішньополітичної стратегії України. *Грані*. Т. 21. № 9. С. 131–136. <https://doi.org/10.15421/1718124>

Майкл, Б. & Хартвелл, К. & Нуреев, Б. 2013. «Мягкая сила» — палка о двух концах? *BRICS Business Magazine*. [Online]. Available at: <http://surl.li/omada>

Марецкая, Н. 2016. «Мягкая сила» и возможность её применения Украиной. *Ученые записки Крымского федерального университета им. В. Вернадского*. Философия. Политология. Культурология. Т. 2 (68). № 3. С. 111–117.

Медведева, Г. 2020. «М'яка сила» України в регіоні. Що змінилось за президентства Володимира Зеленського? Кейси Білорусі, Грузії, Молдови, Казахстану та Росії: дискусійна записка. Київ: Нова Європа.

Мусієнко, І. 2013. Етнічний лобізм як інструмент нарощування «м'якої сили» України. *Гілея*. Вип. 77. С. 280–283.

Нікулішин, Н. 2014. Основні підходи до розкриття змісту поняття «м'яка сила» у сучасній вітчизняній науці. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, Вип. 26. С. 32–37.

Потапенко, Р. 2021. Реалізація «м'якої сили» на пострадянському просторі у контексті українсько-російських стосунків: теоретичний аспект. *Трансформаційні процеси у пострадянських країнах: 30 років посту до демократії*: монографія. Переяслав: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди». С. 208–227.

Процюк, М. 2016. Публічна та культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Вип. 23 (Ч. II). С. 21–28.

Савон, К. 2020. Вплив політики «м'якої сили» на імідж держави. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 66. 112–117. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i66.715>

Семченко, О. 2012. «М'яка сила» держави як потенціал іміджу України *Політичний менеджмент*. № 4–5. С. 265–272.

Семченко, О. 2012. Спортивний імідж України. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. № 4. [Online]. Available at: <http://surl.li/omadl>

Семченко, О. 2014. *Іміджева політика України*: монографія. Київ: Академія.

Слісаренко, І. 2008. Теорія і практика «м'якої сили» в міжнародних відносинах. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*, № 1–2. [Online]. Available at: <http://surl.li/omadt>

Турчин, Я. 2012. «М'яка сила» України в Польщі: особливості та механізми реалізації. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*: зб. наук. пр. Львів. Вип. 24. С. 119–125.

Філатова, О. 2021. Культурна дипломатія України: досвід, проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*, Вип. 40. С. 50–57. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2021-40-06>

Чугасв, О. 2017. *Глобальні виміри економічної сили країни*: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет».

Ellwood, D. 2022. Narratives, Propaganda & «Smart» Power in the Ukraine Conflict. Part 2: Inventing a Global Presence. *USC Center on Public Diplomacy*. [Online]. Available at: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/pd-wartime-narratives-propaganda-smart-power-ukraine-conflict-part-2-inventing-global>

Nikulishyn, N. 2015. International Cultural Cooperation as the Important Component of Ukrainian «Soft Power» Policy. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. Vol. III (7). Issue: 42. P. 61–65.

Nye, J. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

Nye, J. 2022. Soft power after Ukraine. *The Strategist*. [Online]. Available at: <https://www.aspistrategist.org.au/soft-power-after-ukraine/>

Sas, I. 2022. «Soft Power» as a Component of Social Capital: Ukrainian Context. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, № 1 (42). P. 398–405.

Bikir, K. 2019. «Miaka syla» yak diievyi instrument formuvannya imidzhevoi polityky Ukrainy [Soft Power as an Effective Tool for Forming the Image Policy of Ukraine]. *Rehionalni studii*. № 19. S. 35–40. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.19.6>. [In Ukrainian].

Havrylenko, I. 2013. «Miaka syla» v zovnishnii politytsi Ukrainy [Soft Power in Ukraine's Foreign Policy]. *Politolohichniy visnyk*. Vyp. 69. S. 522–530. [In Ukrainian].

Hai-Nyzhnyk, P. 2014. Ukrainoznavstvo yak chynnyk kontseptu «miaka syla» i systemy natsionalnoi bezpeky [Ukrainian Studies as a Factor of the Concept of Soft Power and the National Security System]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. iss. 16. S. 234–241. [In Ukrainian].

Hai-Nyzhnyk, P. & Chuprii, L. 2013. Kultura yak osnova «miakoi syly» Ukrainy v konteksti pidvyshchennia yii zovnishnopolitychnoho avtorytetu [Culture as the Basis of Ukraine's Soft Power in the Context of Increasing Its Foreign Policy Authority]. *Hileia*. Vyp. 79. № 12. S. 266–269. [In Ukrainian].

Hetmanchuk, A. et al. 2011. «Miaka syla» Ukrainy v rehioni: instrument efektyvnoi zovnishnoi polityky [Soft Power of Ukraine in the Region: A Tool of Effective Foreign Policy]. Kyiv: Instytut svitovoi polityky. [In Ukrainian].

Hetmanchuk, A. & Pyliavets, O. & Solodkyi, S. 2012. *Try stsenarii rozvytku Ukraina — IeS pislia vyboriv: vplyv vyborchyykh perehoniv na «miaku sylu» Ukrainy [Three Scenarios of Ukraine — EU Development after the Elections: The Influence of Electoral Races on the Soft Power of Ukraine]*. Kyiv: Instytut svitovoi polityky. [In Ukrainian].

Horbatenko, V. 2014. «Miaka syla» yak osnova suchasnoi heopolitychnoi stratehii [Soft Power as the Basis of Modern Geopolitical Strategy]. *Studia politologica Ucraino-Polona*. Vyp. 4. S. 27–31. [In Ukrainian].

Korotkov, D. 2018. Kontseptsiiia «miakoi syly» v konteksti zovnishnopolitychnoi stratehii Ukrainy [The Concept of Soft Power in the Context of Ukraine's Foreign Policy Strategy]. *Hrani*. T. 21. № 9. S. 131–136. <https://doi.org/10.15421/1718124>. [In Ukrainian].

Majkl, B. & Hartvell, K. & Nureev, B. 2013. «Myagkaya sila» — palka o dvuh koncah? [Is Soft Power a Double-Edged Sword?]. [Online]. Available at: <http://surl.li/omada> [In Russian].

Mareckaya, N. 2016. «Myagkaya sila» i vozmozhnost' eyo primeneniya Ukrainoj [Soft Power and the Possibility of its Application by Ukraine]. *Uchenye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta im. V. Vernadskogo. Filosofiya. Politologiya. Kul'turologiya*. № 2 (68). № 3. S. 111–117. [In Russian].

Miedvedieva, H. 2020. «Miaka syla» Ukrainy v rehioni. Shcho zminylos za prezidentstva Volodymyra Zelenskoho? Keisy Bilorusi, Hruzii, Moldovy, Kazakhstanu ta Rosii: dyskusiina zapyska [Soft Power of Ukraine in the Region. What Has Changed during the Presidency of Volodymyr Zelenskyi? Cases of Belarus, Georgia, Moldova, Kazakhstan and Russia: a Discussion Note]. Kyiv: Nova Yevropa. [In Ukrainian].

Musiienko, I. 2013. Etnichniy lobizm yak instrument naroshchuvannia «miakoi syly» Ukrainy [Ethnic lobbying as a tool for building up the soft power of Ukraine]. *Hileia: naukovyi visnyk*. Vyp. 77. S. 280–283 [In Ukrainian].

Nikulishyn, N. 2014. Osnovni pidkhody do rozkryttia zmistu poniattia «miaka syla» u suchasniy vitchyzniani nautsi [The Main Approaches to Revealing the Meaning of the Concept of «Soft Power» in Modern Domestic Science]. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku*. Vyp. 26. S. 32–37. [In Ukrainian].

Potapenko, R. 2021. Realizatsiia «miakoi syly» na postradianskomu prostori u konteksti ukrainsko-rosiiskyykh stosunkiv: teoretychnyi aspekt [Implementation of Soft Power in the Post-Soviet Space in the Context of Ukrainian-Russian Relations: Theoretical Aspect]. *Transformatsiini protsesy u postradianskyykh krainakh: 30 rokiv postupu do demokratii*. Pereiaslav: DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. H. Skovorody». S. 208–227. [in Ukrainian].

Protsiuk, M. 2016. Publichna ta kulturna dyplomatiia yak zasib «miakoi syly» Ukrainy: zapozycheni modeli, realni kroky ta stratehichni pryorityety [Public and Cultural Diplomacy as a Means of Soft Power of Ukraine: Borrowed Models, Real Steps and Strategic Priorities]. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*. Vyp. 23. S. 21–28. [In Ukrainian].

Savon, K. 2020. Vplyv polityky «miakoi syly» na imidzh derzhavy [The Influence of the Soft Power Policy on the Image of the State]. *Aktualni problemy polityky*. Vyp. 66. S. 112–117. <https://doi.org/10.32837/app.v0i66.715> [in Ukrainian].

Semchenko, O. 2012. «Miaka syla» derzhavy yak potentsial imidzhu Ukrainy [Soft Power of the State as the Potential of Ukraine's Image]. *Politychnyi menedzhment*. № 4–5. S. 265–272. [In Ukrainian].

Semchenko, O. 2012. Sportyvnyi imidzh Ukrainy [Sports Image of Ukraine]. [Online]. *Osvita rehionu: politolohiia, psykholohiia, komunikatsii*, no 4. Available from: <http://surl.li/omadl> [In Ukrainian].

Semchenko, O. 2014. *Imidzheva polityka Ukrainy [Image Policy of Ukraine]*: monohrafiia. Kyiv: Akademiia. [In Ukrainian].

Slisarenko, I. 2008. Teoriia i praktyka «miakoi syly» v mizhnarodnykh vidnosynakh [Theory and Practice of Soft Power in International Relations]. *Osvita rehionu: politolohiia, psykholohiia, komunikatsii*. № 1–2. [Online]. Available at: <http://surl.li/omadl> [In Ukrainian].

Turchyn, Ya. 2012. «Miaka syla» Ukrainy v Polshchi: osoblyvosti ta mekhanizmy realizatsii [Soft Power of Ukraine in Poland: Features and Implementation Mechanisms]. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku*. Vyp. 24. S. 119–125. [In Ukrainian].

Filatova, O. 2021. Kulturna dyplomatiia Ukrainy: dosvid, problemy ta perspektyvy [Cultural Diplomacy of Ukraine: Experience, Problems and Prospects]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia «Pytannia politolohii»*. Vyp. 40. S. 50–57. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2021-40-06>. [In Ukrainian].

Chuhaiev, O. 2017. *Hlobalni vymiry ekonomichnoi syly krainy [Global dimensions of the country's economic power]: monohrafiia*. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet». [In Ukrainian].

Ellwood, D. 2022. Narratives, Propaganda & «Smart» Power in the Ukraine Conflict. Part 2: Inventing a Global Presence. *USC Center on Public Diplomacy*. [Online]. Available at: <https://usepublicdiplomacy.org/blog/pd-wartime-narratives-propaganda-smart-power-ukraine-conflict-part-2-inventing-global>

Nikulishyn, N. 2015. International Cultural Cooperation as the Important Component of Ukrainian «Soft Power» Policy. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. Vol. III (7). Issue: 42. P. 61–65.

Nye, J. 2004. *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

Nye, J. 2022. Soft Power after Ukraine. *The Strategist*. [Online]. Available at: <https://www.aspiratelist.org.au/soft-power-after-ukraine/>

Sas, I. 2022. «Soft Power» as a Component of Social Capital: Ukrainian Context. *Financial and Credit Activities: Problems of Theory and Practice*. № 1 (42). P. 398–405.

УДК 94(477+438)/930.85

DOI:

Л. М. Алексієвць

ORCID: 0000-0002-0030-3314

Тернопільський національний педагогічний університет

А. Стойків

ORCID: 0000-0003-1514-1132

Тернопільський національний педагогічний університет

L. Aleksiiyevets

Ternopil National Pedagogical University

A. Stoykiv

Ternopil National Pedagogical University

**ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ПОЛЬСЬКИМИ
ТА УКРАЇНСЬКИМИ ДІЯЧАМИ КУЛЬТУРИ У СФЕРІ
ВАЖКОЇ Й АЛЬТЕРНАТИВНОЇ МУЗИКИ
(2013–2021 рр.)**

*Interaction between Polish and Ukrainian Cultural Figures in the
Field of Heavy and Alternative Music (2013–2021)*

У статті досліджено українсько-польські відносини в сфері важкої й альтернативної музики, проаналізовано їх розвиток, визначено етапи з 2013 до 2021 рр., у межах яких виокремлено головні елементи та відмінності між культурними контактами Польщі та України. Концептуалізовано відповідність співпраці музикантів до юридично закріплених взаємоповаги та добросусідських відносин, підсумовано значення співпраці в культурі.

Ключові слова: Україна, Польща, музика, культура, фестиваль, турне, концерт, культурна співпраця.